

УДК 338.242.2

Мангушев Д.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри маркетингу та менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

КОНТРОЛІНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Статтю присвячено розгляду сучасного стану страхового ринку України, особливостям формування системи контролінгу як інструмента покращення фінансового стану страхових компаній. У роботі обґрунтовано необхідність створення служби контролінгу та визначено її функції як лінійно-функціональної структури. Розглянуто фактори опору введення системи управління та запропоновано етапи розвитку контролінгу.

Ключові слова: економічний потенціал, страховий ринок, страхова організація, управління, внутрішньофірмовий контролінг, система.

Мангушев Д.В. КОНТРОЛЛИНГ КАК ИНСТРУМЕНТ УЛУЧШЕНИЯ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ

Статья посвящена рассмотрению современного состояния страхового рынка Украины, особенностям формирования системы контроллинга как инструмента улучшения финансового состояния страховых компаний. В работе обоснована необходимость создания службы контроллинга и определены ее функции как линейно-функциональной структуры. Рассмотрены факторы сопротивления введения системы управления и предложены этапы развития контроллинга.

Ключевые слова: экономический потенциал, страховой рынок, страховая организация, управление, внутрифирменный контролинг, система.

Mangushev D.V. CONTROLLING AS AN INSTRUMENT FOR IMPROVING THE FINANCIAL STATUS OF INSURANCE COMPANIES

The article is devoted to the consideration of the current state of the insurance market of Ukraine, the peculiarities of the formation of a controlling system as an instrument for improving the financial condition of insurance companies. The paper substantiates the necessity of creating a controlling service and defines its functions as a linear functional structure. The factors of the resistance of the introduction of the control system are considered and the stages of development of controlling are proposed.

Keywords: economic potential, insurance market, insurance organization, management, internal control, system.

Постановка проблеми. Для підвищення своєї конкурентоспроможності з метою залучення більшої кількості страхувальників вітчизняні страхові компанії роблять певні кроки у вдосконаленні своєї діяльності за допомогою застосування різних інновацій. При цьому найчастіше копіюється зарубіжний досвід інноваційного розвитку страхового бізнесу без урахування реальних умов функціонування української економіки. Сьогодні існують особливості страхової діяльності в сучасній Україні, що визначаються практикою ведення страхового бізнесу і негативно впливають на розроблення і впровадження інновацій у цьому секторі української економіки. До них належать такі: неефективний менеджмент, складність і обмеженість механізму інвестування страхових резервів, слабка розвиненість інфраструктури страхового ринку, нестача кваліфікованих кадрів інноваційної сфери та відсутність довгострокового стратегічного планування інноваційної діяльності в страхових компаніях. Виникає об'єктивна необхідність у підвищенні ефективності страхової діяльності на основі її інноваційного розвитку, що враховує особливості вітчизняного страхового ринку і дозволяє підвищити якість організації страхового бізнесу, оптимально використовувати джерела інвестування та раціонально взаємодіяти із зовнішніми організаціями для реалізації інноваційних проектів у сфері страхування. Існує необхідність такого нововведення, як контролінг, в існуючу систему страхування, що призведе до збільшення ефективності роботи персоналу і підвищить прибуток підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження контролінгу знайшло своє відображення у працях західних учених, зокрема Р. Брамсімана, Х. Бюргела, Л. Кауфмана, Є. Майєра, Р. Манна,

А. Халлера, Д. Хана, Т. Фишера. Серед науковців ближнього зарубіжжя варто відзначити Г. Провсветова, Е. Ананькіну, Н. Данілочкіну, І. Бородушка, Є. Васильєву, С. Фалька, А. Кармінського, Т. Шешукова.

Мета статті полягає у введенні системи контролінгу як інструмента управління страховою організацією та систематизація його етапів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Страхування належить до групи найбільш рентабельних та найбільш динамічних галузей національної економіки, а страховий ринок є важливим сегментом фінансового ринку, що впливає на всі соціально-економічні процеси в державі. Підвищення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних страхових продуктів – основа введення страхового ринку України у процес глобалізації страхових відносин [1, с. 58, 62].

У Концепції розвитку страхового ринку України на 2012–2021 р. зазначено, що в сучасній економіці через страхування реалізується державна політика соціально-економічного захисту населення, а також формуються значні інвестиційні ресурси. Розвиток страхового ринку і використання його в інтересах сталого розвитку національної економіки в умовах її інтеграції у світове економічне господарство та посилення процесів глобалізації є важливим компонентом національної безпеки. Із набуттям Україною незалежності відбуваються економічні та соціальні перетворення, що зумовили необхідність побудови адекватної системи страхування, яка стала надійним захистом для юридичних і фізичних осіб після матеріальних втрат, викликаних стихійним лихом, нещасним випадком або іншими ризиковими обставинами [2, с. 62].

Аналіз показників страхового ринку України (порівняно зі світовим ринком) свідчить про суттєве відставання України від існуючих міжнародних стандартів. Страхові виплати та премії виду страхування як «life» за перші півріччя 2010–2017 рр. мають зростаючий характер. У 2015 р. показник виплат за перше півріччя становив рекордні 282, 2 млн. грн. Можна сказати, що, починаючи з 2010 р., валові премії мають також зростаючий характер. У 2016 р. показник становив 1314,7 млн. грн. Наочно динаміка страхових премій та виплат зі страхування життя зображена на рис. 1.

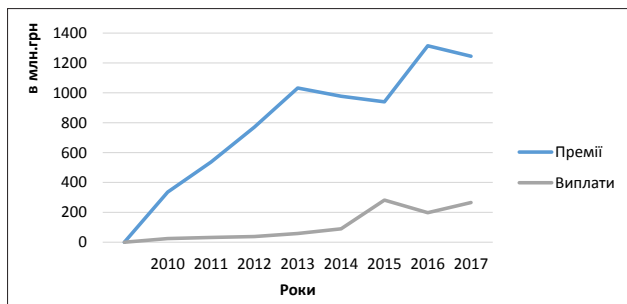

Рис. 1. Динаміка страхових виплат та премій «life» за I півріччя 2010–2017 рр.

Джерело: побудовано автором за джерелами [3–4]

Страхові премії зі страхування «non-life», починаючи з 2010 р., мають тенденцію до зростання (за винятком 2012 р.). У 2012 р. спостерігається найнижчий показник обсягу страхових премій за період 2010–2017 рр., який становить 8 811, 5 млн. грн. (рис. 2).

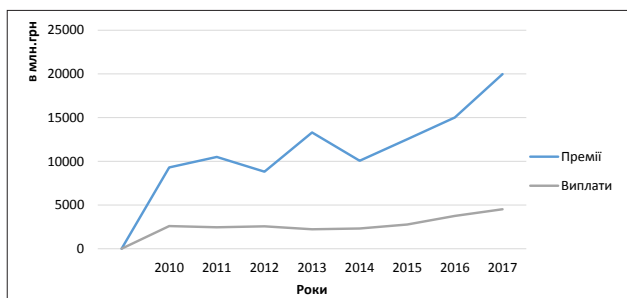

Рис. 2. Динаміка страхових виплат та премій «non-life» за I півріччя 2010–2017 рр.

Джерело: побудовано автором за джерелами [3–4]

Аналогічну ситуацію спостерігаємо у страхуванні «non-life» пов'язаних із виплатами. У 2015 р. виплати становили 2772,8 млн. грн. Загальний обсяг валових страхових виплат починає зростати з 2014 р.

На українському ринку страхування існують такі проблеми:

- недосконалість нормативно-правової та законодавчої бази;
- низький рівень державного регулювання сфери страхування за фінансовою надійністю;
- низький рівень інвестицій на страховому ринку України;
- низький рівень обсягу соціальних видів страхування;
- відсутність стабільності в економіці, що впливає на збільшення неплатоспроможного населення та рівня його довіри;
- прояви монополізму у сфері страхування [2, с. 62, 64].

Український ринок страхових послуг має значні можливості, проте потреби національної економіки та населення в якісних страхових послугах він задовольняє не повністю. Успішний розвиток на національному страховому ринку залежить від:

- сталості фінансового середовища господарюючих суб'єктів та населення;
- потенційних страхувальників;
- формування фінансово стійких страхових організацій;
- активізації ролі держави і її органів у зміцненні та розвитку страхового ринку;
- формування державних пріоритетів у розвитку національного страхового ринку;
- розвитку законодавчої бази страхування;
- використання сучасних методів в управлінні страховими організаціями.

В Україні, як і на світовому ринку страхування, спостерігається збільшення капіталізації національних страховиків, злиття страхового, банківського та промислового капіталів.

Розглянемо контролінг як інструмент покращення фінансового стану страхових компаній і страхового ринку в цілому.

Виникнення та еволюція фінансового контролінгу як інструмента управління, безпосередньо зумовлене розвитком та ускладненням структури ринкових відношень.

Програвання вітчизняними страховиками своїм західним колегам у результативності та темпах розвитку відбувається через позиціонування керівників страхових компаній. Воно разом із наявними перевагами інколи не передбачає кваліфікованого, соціально-економічного обґрунтування управлінських рішень.

Існує протиріччя між відповідальністю менеджера (лідера) за підготовку, ухвалення рішення і якість його виконання. Воно зумовлено, з одного боку, низькою кваліфікацією чи компетенцією, з іншого – особливостями управлінського мислення: ігноруванням причинно-наслідкових зв'язків у ланцюжку «думки – рішення – дії – результат», слабкою системою комунікації в обміні й управлінні знаннями. У цій ситуації, одна з найпопулярніших сьогодні обліково-контрольних систем – контролінг – використовує доктрину з раннього виявлення недоліків, помилок, а також розроблення, прийняття і виконання оптимальних рішень у менеджменті страхової компанії (як система інформаційно-аналітичного забезпечення управлінських процесів).

Більшість фахівців у галузі управління та фінансового менеджменту під контролінгом розуміють функціональну систему планування, контролю, аналізу відхилень, координації, внутрішнього консалтингу та загального інформаційного забезпечення керівництва підприємством.

Іншими словами, контролінг – це спеціальна система методів та інструментів, яка спрямована на функціональну підтримку менеджменту підприємства (зокрема фінансового менеджменту) і включає в себе інформаційне забезпечення, планування, координацію, контроль та внутрішній консалтинг.

Отже, контролінг – це система, зорієнтована на майбутній розвиток підприємства. Він виник похідною з бухгалтерського та фінансового обліку та має своє економічне призначення.

Призначення контролінгу в страховій компанії – забезпечити управління усіх рівнів своєчасною і необхідною інформацією для прийняття оптимальних рішень операційного і стратегічного характеру.

Рис. 3. Функції контролінгу

Джерело: розроблено автором

Контролінг є синтезом планування, обліку, контролю, економічного аналізу та організації інформаційних потоків, здійснює інформаційне забезпечення прийняття рішень на всіх рівнях управлінської ієрархії [5, с. 70].

Наразі нестабільне фінансово-економічне середовище змушує перетворювати страхову організацію у складну організаційну систему, яка потребує гнучкого управління. Для забезпечення керованості такої системи необхідні нові методи управління нею. Новим інструментом в управлінні страховою організацією стає контролінг – функціонально відокремлений напрям її фінансово-економічної роботи, що забезпечує прийняття оперативних і стратегічних управлінських рішень. Перебуваючи на перетині обліку, інформаційного забезпечення, контролю і координації, контролінг займає особливе місце в управлінні страховою організацією: він зв'язує всі ці функції, інтегрує і координує їх, переводячи систему управління на якісно новий рівень. Контролінг є своєрідним механізмом саморегулювання в страховій організації.

Контролінг – нове явище в страховій компанії, тому його впровадження може викликати опір. Щоб подолати цей опір, швидко домогтися перших результатів, а потім затвердити в компанії стабільно працюючу систему, слід проаналізувати труднощі, які можуть виникнути, їх причини та засоби, що дозволяють їм протистояти.

Упровадженню контролінгу заважають дві групи чинників: недосконалість самої моделі й соціально-психологічні чинники.

Розглянемо вплив соціально-психологічних факторів. Опір новим методам економічного аналізу може бути індивідуальним і груповим.

Джерела групового опору:

- інерція структур (структура має «вбудовану стабільність»);
- групова інерція (групові норми протидіють змінам);
- загроза статусу групи;
- загроза відносинам влади, що склалися всередині підприємства;
- загроза сформованому порядку розподілу ресурсів усередині підприємства;

– інформаційний фільтр в організації: пропонувані підхід до аналізу та управління витратами не узгоджується зі знаннями й уявленнями працівників бухгалтерії і планового відділу.

Джерела індивідуального опору:

– звички і страх перед невідомістю. Люди звикли до традиційних форм звітності й методів аналізу, тому не хочуть вчитися чомусь новому. Нові методи – це невідомість, а невідомість для дуже багатьох означає ризик, тобто небезпеку. Тому потрібно організувати навчання співробітників, а потім поступово вводити нові методи. Доцільно пояснювати і показувати на прикладах переваги системи контролінгу. Також доцільно створити комп'ютерну модель для вироблення у співробітників страхової компанії навичок мислення категоріями контролінгу;

– почуття безпеки. Досвідчені співробітники будуть виступати проти нових, незнайомих їм методів, якщо впровадження цих методів стане загрозою для їхнього статусу. Тому необхідно залучити досвідчених співробітників до впровадження нової системи, щоб задалегідь заручитися їхньою підтримкою.

Розглянемо етапи формування контролінгу в страховій компанії.

Формування структури контролінгу дозволить контролерам підрозділів обмінюватися необхідною інформацією в оперативному порядку, а також призведе до ефективного планування та реалізації заходів із розвитку економічного потенціалу та усунення причин невідповідності його стану рівню використання.

Запропоновану схему слід вводити поступово, оскільки в страховій організації може бути відсутній досвід побудови таких систем. Можливо, на першому етапі доцільно запросити консультанта з контролінгу або залучити на штатну роботу відповідного фахівця (рис. 4).

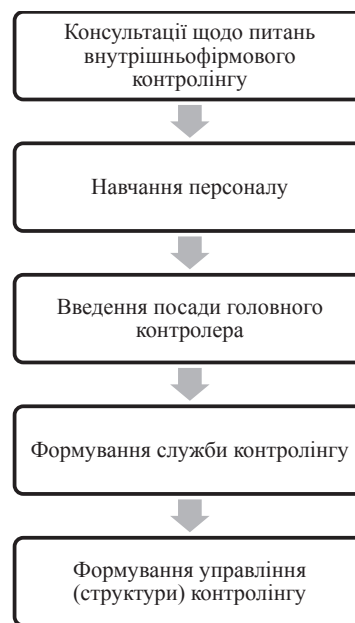

Рис. 4. Етапи формування контролінгу в страховій компанії

Джерело: розроблено автором

Коли служба контролінгу починає роботу, її завданням є розроблення системи внутрішньофірмового контролінгу розвитку економічного потенціалу страхової фірми. При цьому створена система не

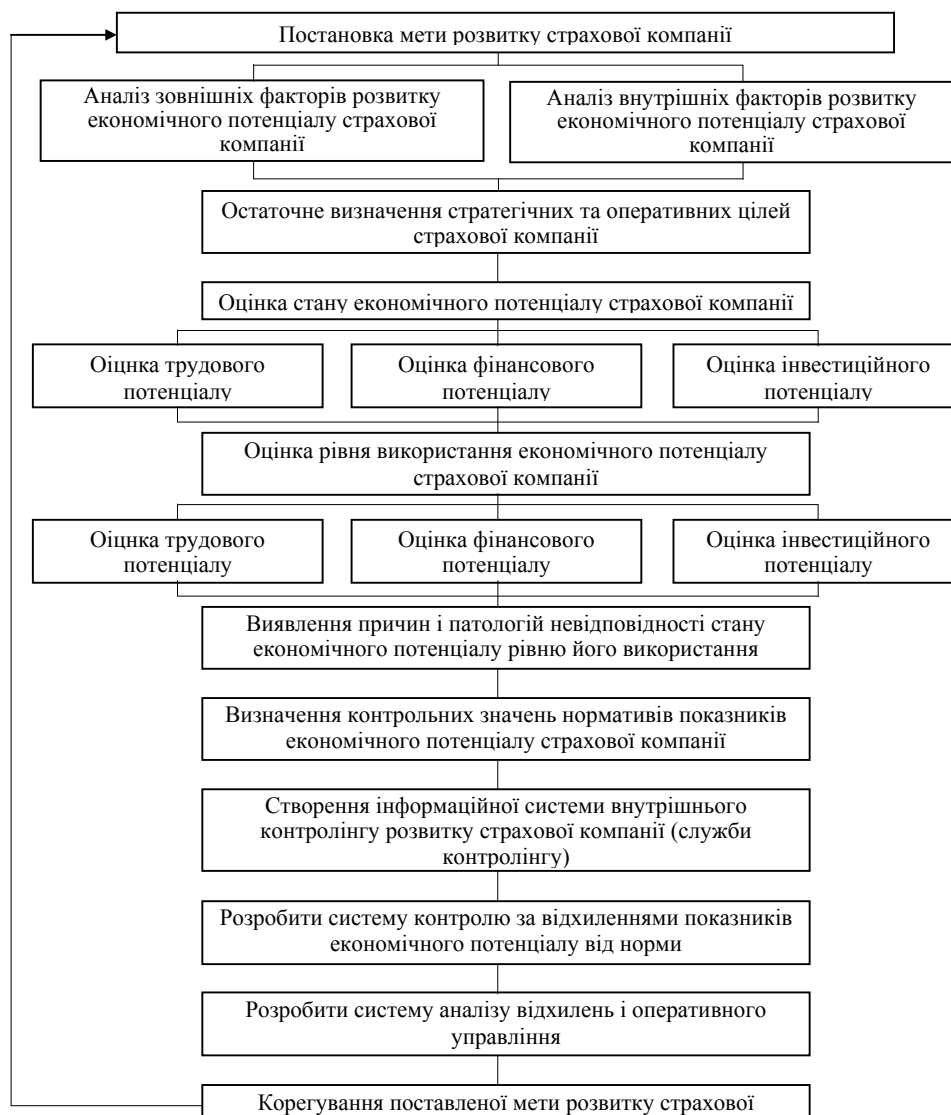

Рис 5. Етапи формування внутрішньофірмового контролінгу в страховій компанії

Джерело: розроблено автором

повинна бути остаточно сформованою, оскільки вона повинна реагувати на постійно мінливі фактори внутрішнього і зовнішнього оточення компанії.

Розвиток економічного потенціалу страхової організації – це процес управління шляхом усунення причин невідповідності наявних можливостей страховика вимогам зовнішнього середовища. Причому необхідно пам'ятати, що наявність великого економічного потенціалу не може свідчити про ефективність його використання. При цьому його елементи (трудова, фінансова, інвестиційна) не повинні розглядатися окремо, а покликані працювати в сукупності на досягнення поставленої мети. Тільки так можна досягти синергетичного ефекту в розвитку компанії. У зв'язку з цим можна запропонувати такі етапи контролінгу, спрямованого на розвиток економічного потенціалу (рис. 5):

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, контролінг є системою сервісу для менеджменту, що використовує керівник під час розроблення планів діяльності страхової компанії й отримує із системи контролінгу інформацію, яка використовується під час ухвалення рішень. Ці

рішення набувають конструктивну форму стратегічних та поточних планів.

Система внутрішньофірмового контролінгу страхової організації відрізняється від аналогів на інших підприємствах через специфіку формування елементів потенціалу компанії. Упровадження запропонованої системи в страховій організації дозволить досягти більш ефективного управління компанією, що збільшить її конкурентоспроможність на ринку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вовчак О. Страхова справа: підручник. Київ: Пульсари, 2009. С. 58–62.
2. Шірінян Л. Економічна сутність фінансового регулювання страхового ринку. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2013. Вип. 149. С. 62–64.
3. Підсумки діяльності страхових компаній. Форіншурер-страхування. URL: <http://forinsurer.com/files/file00556.pdf4>.
4. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: <http://nfp.gov.ua/files/docs/zvit/straxovi213.pdf>
5. Шешукова Т., Гуляйва Е. Теорія і практика контролінгу. Київ: ІНФРА-К, 2008. 176 с.